

23/10/2008

UNA ILLA

"Part dels Estats Units voldria tornar a refugiar-se en si mateixa, en el projecte original, lluny de les obligacions adquirides"

Carles Boix

Aquesta setmana el setmanari britànic *The Economist* anuncia, a tota plana, una enquesta "mundial" sobre les eleccions americanes amb el títol *Global Electoral College: Obama and McCain, who do you want?* i convida els seus lectors de tot el planeta a votar-hi. Per suposat, aquesta no és l'única enquesta a sobre de la taula. Aquest estiu mateix, a cavall dels mítings multitudinaris d'Obama a Europa, els mitjans de comunicació del vell continent ja es van fer ressò d'una llarga bateria d'enquestes, sens dubte molt més científiques (per la mostra de gent que enquestaven), sobre les preferències de la població mundial. Però, venint d'un setmanari que es preua de (neo) liberal, la iniciativa és ridícula: tots sabem el resultat de l'enquesta mundial abans de fer-la. És xocant: fa legítima la idea de què qualsevol persona pot intervenir en els afers de qualsevol país sense haver contret cap obligació concreta (per exemple, pagar els impostos de l'estat corresponent), sense cap límit i sense cap càrrec de consciència.

I, presa seriosament, posa en dubte, acompanyada d'un bri d'amenaça, l'última raó de ser de l'experiment americà: fugir de tots aquells que han volgut sempre decidir sobre la vida dels altres. I és que els Estats Units els van fer aquells europeus que van escapar-se d'Europa per fer allò que els seus compatriotes no els permetien fer: practicar la seva religió; inventar coses noves; fer diners i disfrutar-los; decidir amb llibertat sense haver de passar comptes amb el cap gremial, el responsable sindical o el mafiós o patró de torn; viure pacíficament sense haver de tacar-se les mans de sang en les guerres civils devastadores que han definit Europa des del seu naixement.

Del món reaccionari, feudal, corporatista que, no ens enganyem, ha regnat fins fa poques dècades a l'Europa continental, un podia escapar-se'n de dues maneres. La primera, fent-se revolucionari i guillotinant caps. L'altra, agafant un barco amb rumb a Nova York. El comte de Montecristo encarna la forma més reeixida del revolucionari europeu romàntic: atrapat primer per les enveges europees, enriquit després amb tresors robats i finalment entossudit a practicar una venjança refinada i cruel sobre tots els responsables de la seva joventut estroncada. Però aquesta fàbula dumasiana té poc a veure amb la mentalitat fundacional del Estats Units. Escapar-se a Amèrica sempre ha volgut dir una altra cosa: enterrar el passat, mirar endavant, conquerir o construir noves horitzons, ja sigui en forma de ranxos de vaques o de fileres de microxips. Amèrica té molt d'Antic Testament: els primers americans (imaginariis) van ser Abraham i Moisès, disposats a deixar la seva vida anterior (no necessàriament incòmoda des d'un punt de vista estricte material) per a emprendre un viatge perillós fins arribar a la terra promesa. Qui no entengui el paper que la Bíblia ha jugat en la construcció de la mentalitat americana és que no ha entès res encara.

A fer possible aquesta forma tan original i alhora tan vella (per bíblica) de trencar amb el passat i d'entendre el futur, hi van col·laborar dos factors importants. Primer, la geografia. Amèrica és una illa, amb dos mars immensos a cada banda: un tros de continent que, fins i tot abans d'extingir-se els dinosaures, va decidir esqueixar-se d'Euràsia i anar a la deriva a l'espera de coses noves. Segon, la tecnologia del transport i les comunicacions. Fins

fa menys de cent anys creuar l'Atlàntic va ser una aventura considerable (mig mes abans de la invenció del vapor i gairebé una setmana de barco després) i de fet poc econòmica (el bitllet més barat equivalia a dues o tres setmanes del jornal d'un treballador semiqualficat). Però aquells costos tenien els seus avantatges: l'emigrant podia tallar definitivament amb el país d'origen i, desembarcat a Amèrica, oblidar-se de les servituds viscudes abans de la marxa.

Durant una llarga època, la de la seva gestació com a país, els Estats Units van viure en una mena de felicitat insularitat, protegits de les tormentes polítiques i dels ressentiments socials europeus. La globalització, aquesta hidra amb tants caps, tecnològics, financers, sentimentals, va acabar, però, de tallar d'arrel aquell aïllament. Al segle vint els Estats Units van haver de deixar de viure com l'havien somiat els seus fundadors i com l'havien imaginat els seus primers pobladors: sola, moderna, desvinculada d'obligacions cap al vell món. Primer, les velles potències colonials van expandir-se per tot el globus. Les decisions preses a Londres, París o Berlín van acabar per afectar de forma immediata i indefectible tots els continents. Després, el nazisme i el comunisme, aquells dos grans moviments antimoderns per definició, van fer bandera de la idea de restablir la unitat de Pangea, el supercontinent al que Amèrica pertanyia abans d'anar a la deriva ara fa 250 milions d'anys.

El preu que els Estats Units va pagar en persones i diners per la intervenció a Europa va ser considerable – dues guerres mundials i una llarga guerra freda. El preu psicològic va ser potser més alt: el qüestionament i fins i tot l'enterrament de l'autèntic somni americà. Un somni, fugir del vell món, que cal no confondre amb les fórmules trivials a què ens té acostumat Hollywood (i els polítics nordamericans). El somni de no haver de viure engarjolat en una societat feta de tota mena de dependències i complicitats absurdes. (Evidentment, el preu potser hauria estat encara més alt i el dany irreparable si els Estats Units haguessin apostat per continuar en el seu aïllament, com de fet ja van fer en el període d'entreguerres.)

Les exigències de la guerra freda es van acabar, amb aquell cop sec i feliç que fan els bons xampanyes en destapar-los, amb la caiguda del mur de Berlín. I aleshores es va obrir un període de pau i, amb ell, la possibilitat de tornar a emprendre el camí original i la possibilitat d'amagar-se a casa un cop més per a rellegir Dumas a la vora d'una bona llar de foc. Com tothom sap, aquell interregne despreocupat i lleuger, governat per un president obsedit per les faldilles, va ser brevíssim.

Des d'aleshores, Amèrica torna a viure a cavall d'una profunda tensió interna, entre el seu projecte original aïllacionista i la necessitat de protegir-se de l'obsessió americana que pateix la resta del món. Una bona part dels Estats Units voldria tornar a refugiar-se en si mateixa, en el projecte original, lluny de les obligacions adquirides al llarg del darrer segle. Ara mateix un 36 percent dels americans creuen que els Estats Units haurien d'evitar la seva participació en tota mena d'afers mundials, el percentatge més alt des que es va començar a fer aquesta pregunta l'any 1947. Però, alhora, confrontats amb l'èxit tan ferotge del seu model (èxit mesurat adequadament, és a dir, descomptant totes les turbulències recents), se senten obligats a defensar-se d'aquells mateixos que no poden resistir la desmesura de l'èxit americà.

Curiosament, aquesta tensió passa desapercebuda a l'exterior. Potser perquè reconèixer-la sembla inconvenient per aquells que identifiquen Washington amb l'imperialisme més cru. Potser perquè troben aquesta tensió artificial i absurda, incomprensible per a la mentalitat europea, acostumada a ficar-se a tot arreu i a actuar com a amo colonial des de fa tants segles. Però, segurament, perquè reconèixer-la equivaldria a adoptar una actitud més realista i per tant més humil envers als Estats Units. I és que les demandes que cauen sobre Amèrica són contradictòries. Tothom espera de Washington lideratge i accions decisives en l'àmbit dels drets humans o en la

construcció d'una arquitectura financera mundial – la possibilitat mateixa de no interferir és negada d'arrel. Però alhora hi ha un clam constant a favor de limitar l'èxit americà, de retallar allò que ara fa més de dos-cents anys un grapat d'americans (dos milions i mig de persones, si voleu que sigui exacte) va exercitar amb tanta energia: el dret a l'autodeterminació i el dret a governar-se sols.

Vist des d'Amèrica, la insistència del tot el món per a participar en les eleccions del 4 de novembre evoca, sobretot, l'ombra d'una amenaça: el gest hostil d'aquells que van quedar-se a casa, sense voler arriscar-se en una aventura mosaica (o prometeica, si sou pagans), i que, ara, insatisfets amb el resultat final, exigeixen aigualir o fins i tot escapar amb urgència allò que no poden controlar.